

37. Rörbro. Nöttja sn. Sunnerbo hd.

Pl. XXVI: 1, 2, XXVIII: 1.

Litteratur: Rannsagn. (Fl 9: 4); B 1008; L 1267; Ennes: Småländska Runskrifter (Fm 61); Wallman: Topogr. Smol. med teckning; Bugge i V. H. A. A:s Månadsblad 1877 s. 532 och i Runverser s. 243 ff; Vistrand: teckning i A. T. A. 8/8 1880, beskrivning och teckning i N. Sm. Ark 1880, Sunnerbo bl. 3; Ihrfors: Smol. sacra III s. 305 med teckning; Friberg: fotografi och protokoll över undersökning i N. Sm. Ark.; v. Friesen i Rig 1919 s. 137 ff. med fotografi; Kinander i Småländska Hembygdsböcker II s. 46.

Stenen har sin plats vid Rörbro inom Bolmaryds by i Nöttja socken på östra stranden av Rörån, där stora landsvägen går över den nämnda ån, vilken utgör gräns mellan byarna Bolmaryd och Nöttja. Avståndet till Sm. 36 är 1700 m. Inskriften är vänd mot sydväst. När kyrkoherde Jöran Osængius 1667 skrev sin redogörelse för Annerstads pastorats fornminnen (Rannsagn.), låg stenen kullfallen på samma plats, och även Ennes (Småländska Runskrifter Fm 61) och Wallman uppge, att den låg vid ån, enligt den senare författaren »med den tecknade sidan uppåtvänd». Sedan har den blivit upprest. Bugge, som i egenskap av Vitterhetsakademiens resestipendiat undersökte stenen 1876, nämner intet om att den är kullfallen, och förmodligen får man ta Wistrands meddelande 1880, att stenen *står* vid Rörån, efter orden. Den har emellertid senare ånyo fallit men blivit rest på professor v. Friesens föranstaltande. Nu står den på sin gamla plats vid Röråns strand. På senare år har en ny väg med tillhörande bro byggts här ett litet stycke längre mot norr, så att stenens baksida är vänd mot den numera nyttjade vägen.

Stenen är 185 cm hög, mätt från den stödhäll, som ligger framför densamma, 120 cm. bred vid basen, 110 vid toppen, 37 cm. tjock. Runornas höjd växlar mellan 17 och 10 cm. De avta i storlek mot slutet av inskriften. Slingan utgår från nedre vänstra hörnet och följer kanten till nedre högra hörnet, varifrån den viker in på stenens yta, där den gör upprepade omböjningar. Ett kors är inhugget på stenens övre hälft. Inskriften, som i sitt ursprungliga skick sannolikt bestod av 100 runor, lyder:

a[su]	r	karpi	:	kubl	:	pesi	:	eftir	:	uit	:	fapur	:	sin	:	hanuar	:	mana	:	mestr	:	unipikr	:	uar	:	[in]tr	:
1	5	10		15		20		25		30		35		40		45		50		55		60					
matar : ukumunhats : kuþr . þi—[n] kustru : kuþa : hafpi :																											
65 70 75 80 85 90 95 100																											

Runorna 1—4 äro enligt B. **asur**. Av nr 1 synes huvudstaven, och jag tycker mig även skönja spår av bistaven. Hela runan är vidgad av vittring. 2—3 **su** äro fullständigt borta. Av 4 **r** synes huvudstaven och svaga spår av bistaven. Läsningen **r** är säker. Efter **asur** synes den nedre punkten av ett skiljetecken. 5—9 äro **karpi** :. 5 **k** synes, fast ganska svagt. Huvudstaven av 6 **a** kan följas och är synlig i hela sin sträckning utom på mitten. Bistaven är mera vidgad av vittring och knappast synlig till vänster om huvudstaven, där det är en grop. 7 **r** är skadat vid toppen och i bistavens nedre del. Nästa ord 10—13 är **kubl**. På nr 12 kan man se en huvudstav och övre hälften av en **b**-bistav, och det nedersta stycket av den senare kan möjligen även spåras. Några bistavar till ett **m** kunna däremot ej upptäckas, och till vänster om huvudstaven är en hög vall i stenen, där ej någon **m**-bistav kan ha gått fram. Jag håller läsningen **b** för säker. B. och Bugge läsa **m**, v. Friesen **b**. 15 är ett tydligt **e**, ej **i** som B. läser. Där 31—33 **sin** ristats, är stenens kant avslagen, så att endast nedre hälften av dessa runor finnes kvar, dock tillräckligt, för att de skola kunna riktigt identifieras. Av skiljetecknet efter **sin** synes den nedre punkten svagt. 34—36 äro enl. B. **han**. Av **h** har jag sett huvudstavens övre del och övre hälften av den från höger snett ned mot vänster gående bistaven, möjligen spår, fast osäkra, av samma bistav på andra sidan huvudstaven. Av 35 **a** kan man skönja huvudstaven och bistavens vänstra hälft, av 36 **n** synes bistaven och huvudstavens nedre hälft. 37—39 äro **uar**. Enligt B. och

Bugge är 38 o. Över huvudstaven gå två fåror från vänster snett upp mot höger, av vilka den övre synes vara huggen, medan den nedre förmodligen är av naturen. Av 39, som enl. B. är **a**, finnes ej mycket kvar, endast ett stycke av bistavens övre hälft och en liten del av huvudstaven. Läsningen kan dock anses säker. 45 är **e**, ej **i**, som B. har. 59—62 äro enl. B. **intr**. Fullt säkra äro endast de två sista runorna 61—62 **tr**. Av 59 synes en bred huvudstav, men inga spår av någon bistav kunna upptäckas. Nr 60 är en tydlig huvudstav. Vistrand läser **e**. Bugge anmärker: »**intr** synes mig usikkert. Neppe **miltr**?» På grund av sammanhanget väntar man det sistnämnda ordet, då uttrycket *mildr matar* är välkänt från runinskrifterna, t. ex. L 683, D. R. IV 4 (vol. III), men här kan ej ha stått **miltr**, då runorna ej äro mer än fyra till antalet, däremot möjligen **mitr** för **miltr**. **m**-bistavar kunna ha funnits på nr 59, såsom både v. Friesen och jag antecknat. Stenen är starkt skadad kring denna runa. I versparet *mildr matar ok úmunr hats* komme emellertid allitterationen i sista versen att vila på en icke huvudtonig stavelse, *munr*, medan *ú*-, den första betonade i denna vers, ej skulle ha uppburit någon allitteration. Dessutom skulle allitterationen vila på *m* både i detta verspar och i det föregående, **han uar : mana : mestr : unipika** : . v. Friesen, som vid sin första undersökning endast såg mittpartiet av den huvudstav, som återstår av nr 60, har senare sparat en **n**-bistav på högra sidan. Den fåra, som skulle kunna vara en **n**-bistav, är ojämn och vid och har ingen fortsättning till vänster, där stenen emellertid är starkt flagrad. Runan kan ha varit **n**, och denna läsning stödes ju också av Bautil, vars text emellertid är felaktig på en del punkter. v. Friesen transskriberar **intr** med **yndr*, vilket allitererar med *úmunr* i det följande. **yndr* är enl. v. Friesen ett adjektiv, som hör till samma stam som verbet *unna* (jfr fvn. *qfynda*!). Det är emellertid aldrig belagt. Jag har därför räknat med möjligheten, att här stått **uitr** rsv. *ū-(~ō-)il(l)dr* en sammansättning av negerande prefixet och *illr*. Jfr **at[ra]** Sm. 44 Ivla = rsv *al(l)dra* gen. pl. av *allr*, där vi dels finna *d*-inskottet mellan *ll* och *r* dels samma stavning utan *l*. Rsv. *ūil(l)dr* »ej snål» motsvarar *mildr* eller *gōðr*. *gōðr mataR* är ett välkänt uttryckssätt, t. ex. **matar kup** . . Sm. 39, **matr kuþan** Sm. 44 m. fl. Dess motsats är *illr matar*, belagt på västnord. område, och en rsv. bildning *ūil(l)dr* är i överensstämmelse med andra sådana negerade uttryckssätt. Jfr i samma mening i denna inskrift **mana : mestr : unipika** och **umun hats**! Även i metriskt avseende är versparet

var **úillr matar*
ok **úmunr hats*

tillfredsställande. Huruvida ristningarna på stenen giva något direkt stöd åt detta förslag, har jag dock ej haft tillfälle pröva vid en undersökning. 70—73 **umun** äro oförtydbara. Enl. B. äro 74—75 **ar**, vartill Bugge ansluter sig. 74 är emellertid ett tydligt **h**, som v. Friesen påpekat. Både huvudstaven och bistavarna äro fullt läsliga, men den förra går ej genom bistavarnas skärningspunkt utan något till vänster därom. Om 75 antecknade jag: »spåren, som de nu synas, likna mera ett **a** (än det **a**, som B. och Bugge sett här). Ett ganska tydligt streck går snett över huvudstaven alldeles som till ett **a**.» v. Friesen: »säkert **a**». 78—80 **kuþ** vålla ingen svårighet, men 81 **r** är liksom de följande t. o. m. 86 otydlig. B. läser **a**, Bugge **e**, Friberg och v. Friesen **r**. Huvudstaven och nedre delen av bistaven äro relativt tydliga, och även den övre hälften av bistaven kan delvis skönjas. Vad som stått mellan 78—81 **kuþr** och 86—91 **kustru** är svårt att avgöra. I B. synes endast ett **i**, två fragmentariska stavar och den sista runan, som där är ett **n** med bistav endast till höger om huvudstaven. Bugge har tyckt sig se **þekn**, och oberoende av honom har v. Friesen under framhållande av runornas otydlighet läst **þikn**, nämligen: »spår av huvudstav och nedre delen av bistaven i **þ**, därefter **i**, därpå en huvudstav med spår av övre delen av en **k**-bistav samt slutligen en huvudstav». Mera har jag ej kunnat se. Någon bistav till **k** har jag ej annoterat, men Friberg har sett en sådan. De sista orden **kustru : kuþa : hafþi** : äro tydliga.

1—4 a[su]r samma namn som på Sm. 36 Bolmaryd och Sm. 42 Tuna. Se s. 118!

5—9 karpi se s. 61! 10—13 kubl, se s. 61 f.!

23—25 uit rsv. Öind ack. Samma namn förekommer på Sm. 28 Berga kyrkogård B. (se denna inskrift!) och Sm. 36 Bolmaryd.

70—77 umunhats. Bugge, som läste dessa runor umunarts, antog, att denna runföljd var en avsiktligt företagen omställning av umunastr, »superlativ af ett adjektiv som ännu begagnas i socknen, der stenen finns, mon hushållsaktig, deraf omon».¹ umun förekommer som personnamn på en skånsk runsten och är enl. Wimmer samma adjektiv, brukat som namn. Dess ursprungliga betydelse antager Wimmer, hänvisande till ordet mån:s betydelse i de svenska dialekterna, vara antingen »uvenlig, streng af karakter», eller »ikke overdreven sparsommelig, ikke påholdende (omtrent svarende til vårt flot i daglig tale.)»² Adjektivet mån betyder nämligen i dialekterna »som har någon person i godt minne, unnar honom väl, hushållsaktig, mycket flitig, vanligen öfver höfvan.»³ Vill man pröva en tolkning av Rörbrostenens umun hats efter denna linje och låta umun betyda »icke snål», »frikostig», kan hats uppfattas som halds gen. sg. av fsv. hald, n. I fråga om stavningen hats jfr atra = al(l)dra Sm. 44 Ivla! hald betyder i fsv. enl. Sw. bl. a. »skydd, försvar, stöd, understöd, hjälp» t. ex. hafðo af hertoghanom eth hald, på isl. bl. a. »support, backing»⁴, »Beskyttelse, Hjælp som ydes den nödlidende eller for Fare udsatte»⁵, hald ok traust = »help and support in need». Verbet halda betyder på fvn. område enl. Fritzner bl. a. »understötte, styrke, forsvare». v. Friesen, genom vars undersökning läsningen umunhats blivit fastställd, har lämnat en annan tolkning av inskriftens senare del. umunhats uppfattas av v. Friesen som rsv. ō-mun hats, där hats är gen. sg. av hat, n »hat» och ō-mun är ett bahuvrihi-adjektiv av ō och fsv. mun, m. »vilja, sinne, omtanke». ōmun betyder alltså »som icke minnes, icke tänker på (de kränkningar man tillfogas och som hos människor i allmänhet uppväcker) hat.» Önd, över vilken stenen är rest var alltså så god kristen, att han glömde sitt hat, d. v. s. avstod från att fullgöra ättehämnden.⁶ Angående 82—85 þi-[n] se s. 109 f., ang. s i 86—88 kus se s. 118!

Transskription:

Qzurr gerði kumbl þessi eptir Eyvind, fǫður sinn.

*Hann var manna
mestr *úniðingr,
var *yndr matar
ok *umunr hats.
Góðr þe(g)n Guz trú
góða hafði.*

Översättning:

Assur gjorde denna vård efter Önd sin fader.

Han var minst bland
män en gnidare (~ niding),
ej snål på mat
eller snar till hämnd.
På sin Gud
den gode trodde.

¹ Runverser s. 245, V. H. A. A:s Månadsblad 1877 s. 532.

² D. R. vol. III s. 88 f.

³ Rietz.

⁴ Cleasby-Vigfusson.

⁵ Fritzner.

⁶ Rig 1919 s. 140, 143 f.

Stenen vid Bolmaryds Mellangård Sm. 36 är rest av Önd och Sven(?) efter Assur(?), Sm. 37 Rörbro av Assur efter Önd. De båda runstenarna, som stå i samma by, ställa oss sannolikt inför fyra medlemmar av samma släkt, representerande tre generationer. Bolmarydsstenen är troligen den äldre av de två vårdarna. Den har en kortare inskrift och är oansenligare till det yttre, dess slinga förefaller ålderdomligare, dess användning av diftong i ordet **auk** och av runan **o** som tecken för gammalt nasalt **a** äro ålderdomliga drag, liksom bruket av **n** efter dental konsonant. Inskriften har förmodligen tillkommit under 1000-talets tidigare decennier. Den Önd, som har varit med om att resa stenen uppe i byn, Sm. 36, efter sin fader Assur, får alltså sin egen minnesvård rest nere vid Rörbro, där Bolmaryds ägor sluta, av en son, som efter sin farfar bär namnet Assur. Önd prisas för sin kristna tro. Det är få runinskrifter, som så ostentativt framhäva detta drag, och vi taga förmodligen ej fel, om vi däri se den nyomvändes trosnit. Vi ha förut lagt märke till hur han låtit inhugga ett kors, som möjligen är ett konsekraionskors, på sin faders minnessten.

38. Pjätteryds kyrka. Sunnerbo hd.

Pl. XXVII: 1; Fig. 14, 15.

Litteratur: Domprosten Anders Goeding: teckningar (fig. 14, 15) och beskrivning i brev d. 5/5 1706 till Peringskiöld i Mon. VIII; Liljegren och Brunius: Nordiska fornlemningar I pl. IV; Liljegren: Runlära pl. VII; L. 1969:

Sjöborg: Samlingar, Tom II s. 65 (1824); Mandelgren: teckningar och läsning i Mg., pf. 6 mindre folio, Reseberättelse i V. H. A. A. år 1848 med teckning; Vistrand: Sockenbeskrivning i N. Sm. Ark., tryckt i Rosengren: Ny Smålands Beskr. III (Sunnerbo) s. 172, med teckning den 1/5 1880, Sunnerbo bl. 6; Ihrfors: Smol. sacra III s. 241 och s. 320 med teckning; Blomqvist: Smålands romaniska stenkonst pl. XXIV: 4; Kinander i Småländska Hembygdsböcker II s. 47; i A. T. A. en teckning (osignerad).

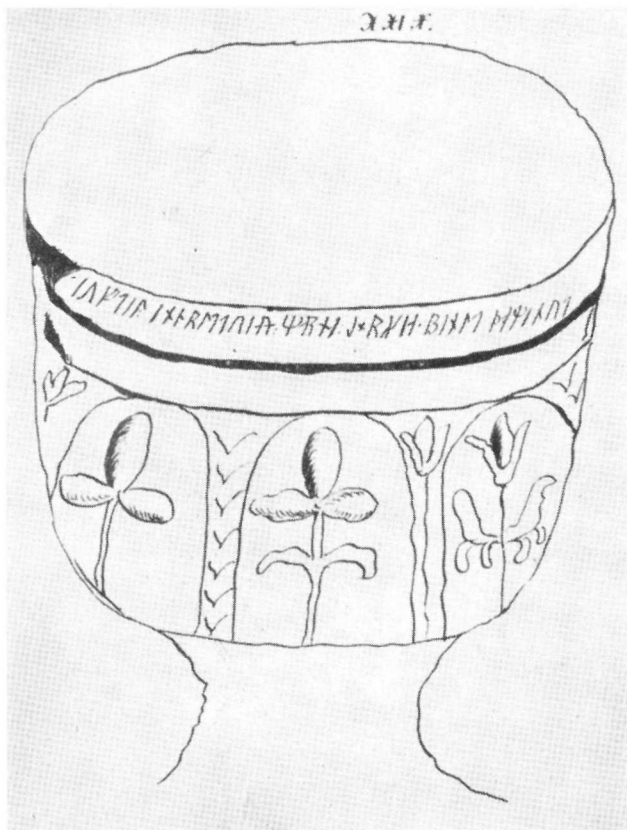

Fig. 14. Sm. 38. Pjätteryds kyrka. Teckning av Goeding i Peringskiöld: Monumenta VIII (Fh 8).

När domprosten Anders Goeding år 1706 bevistade en begravning i Pjätteryd, varseblev han funten, som då stod i sakristian, och gjorde en »grof afriktning» av den från två sidor (fig. 14, 15). Teckningarna visa, att då liksom nu endast skålen var bevarad. Denna var på en sida något avstött, »så at man inte har alla litteras integras». I inskriften, som utgöres av Ave Maria, hade enl. Goedings teckningar *et benedictus* fallit bort. I samma skick befinner sig inskriften på avbildningen i Liljegren o. Brunius: Nordiska fornlemningar. (I Liljegrens Runlära är funten avbildad från en sida, så att man endast ser *Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*). På grund av den oförsiktiga behandlingen av funten efter gamla kyrkans raserande har ännu mera av texten skadats. På Sjöborgs tid hade funten flyttats till vapenhuset.